

Toneelhuis | Lisboa Houbrechts

P.U.L.S.

Bruegel

tekst en regie
Lisboa Houbrechts

met
**Rand Abou Fakher, Louise Bergez,
Romy Louise Lauwers / Inge Van Bruystegem,
Lobke Leirens, Anne-Laure Vandeputte,
Andrew Van Ostade**

muziek
Mostafa Taleb (kamancheh, compositie, zang)
en **Harmonia Sacra: Jérôme Bertier** (orgel,
klavecimbel, improvisatie, zang),
Florent Baffi (zang), **Capucine Meens** (zang),
Stéphanie Révillion (zang)

regieassistentie, dramaturgie
Pauwel Hertmans

scenografie
Oscar van der Put

kostuumontwerp
Kasia Mielczarek

lichtontwerp
Carlo Bourguignon & Oscar van der Put
i.s.m. Diederik Suykens

productieleiding
Celine van der Poel

technische productieleiding, licht
Diederik Suykens

geluid
Paul Van Caudenberg / Arthur De Vuyst

uitvoering decor
**Decoratelier Toneelhuis: Jan Palinckx, Karl
Schneider, Patrick Jacobs, Senne Suls, Niels
Antonissen, Marjan Verachtert, Fik Dries**

uitvoering kostuum
**Kostuumatelier Toneelhuis: Cindy Dierckx,
Monique Van Hassel, Kathleen Van Mechelen**

techniek Bourla
**Pim Janssen, Henk Vandecaveye, Ilse Van den
Dorpel, Filip Van Berendoncks, Sam Geerts,
Maarten Dockx, Bert Demeulenaere**

Franse vertaling
Marie Hooghe-Stassen

boventiteling
Erik Borgman

met dank aan
**Edith Cassiers, Seppe Decubber, Viviane
De Muynck, Hildegard Devuyst,
Dina Dooreman, Nina Lamal (UAntwerpen),
An-Marie Lambrechts, Victor Lauwers,
Yannick Lemaire, Bart Meuleman,
Dr. Jonas Roelens (UGent), Dries Segers**

productie
Toneelhuis, Kuiperskaai

ontwikkeld in
Co-labo

coproductie
**Le Phénix Valenciennes, Needcompany,
La Villette Parijs**

met dank aan de partners
KMSKA, LLS Paleis, ruimte voor actuele kunst

met de steun van
**Culturele samenwerking Vlaamse Gemeen-
schap en regio Hauts-de-France, Tax shelter
maatregel van de Belgische federale overheid,
Casa Kafka pictures - Isabelle Molhant - casa
Kafka tax Shelter empowered by Belfius**

De Dulle Griet

*Ich ben de Dulle Griet,
Gije moet mich niet.
Nu is te veraf
Dan weres te dichtbij.
Ich probeer te heele
Wa op munne weeg werd opegereete
Men noemt mich ne rover,
'n Dief van verhaele.
Ma wa moe ich me diese traene?
Wa moe ich me e pan?
Wa moe ich me e bord?
't Bestek da rammelt van den hunger,
De lepel die roert in uitgekoochte soep?
Ich ben ne verzamelaer, ich hul mich in ouwe zake.
Ich ben in dees zee gespronge,
en sindsdien ben ich op den dool.*

(Uit: *Proloog, Bruegel*, Lisaboa Houbrechts)

De Dulle Griet staat geboekstaafd als een ‘razend manwijf’ dat, geharnast en gewapend, een roof voor de hel pleegt. Het is een hedendaagse hellemond die zich hier voor de toeschouwer ontvouwt: de ruïnes van onze tijd, na een eindeloze stroom oorlogen. In deze voorstelling reist de reuzin terug in de tijd naar geestvader Pieter Bruegel de Oude (1525-1569), op zoek naar het begin van die verbeelding.

Het beeld van de Dulle Griet werd doorheen de geschiedenis namelijk meermaals opgeëist: van venijnige satire van vrouwen als Margaretha van Parma en Queen Elizabeth die het podium van de toenmalige wereldpolitiek bespeelden, tot (proto-)feministisch icoon in de seksenstrijd. Deze Dulle Griet weigert het lijf nog uit te lenen aan (politieke) projectie.

Sommigen pleiten dat Bruegels schoonmoeder Maycken Verhulst zowel Griets model als Bruegels muze was. In deze voorstelling wordt de vergeten Verhulst in ere hersteld. Ze was niet alleen een gewiekste zakenvrouw, maar bovenal een succesvolle kunstschilderes. Als vrouw mocht ze enkel schilderen met vergankelijke waterverf, wat haar tot de vergetelheid verbande.

Bruegel reflecteert over zowel representeren als preserveren: het ongenadige knippen en kneden van geschiedenis. Wat als de Dulle Griet geen objecten rooft, maar net tracht te redden, vraagt Lisaboa Houbrechts zich af. Voorwerpen materialiseren verhalen. Haar Dulle Griet, een “nostalgicus die over z’n eigen voeten valt”, is belast met het bewaren. De titel is in dat opzicht symbolisch: Maycken en andere beloftevolle vrouwen zijn vergeten, de geschiedschrijving heeft vooral Breugel genade getoond.

In Houbrechts’ lezing wordt de Dulle Griet genderfluïde of interseksueel. Een interseksuele persoon heeft zowel vrouwelijke als mannelijke fysieke kenmerken, en benoemen we vandaag met het voornaamwoord ‘hen’. Hoewel sekse een continuüm is en het lichaam verschillende combinaties van genitalia en chromosomen kan hebben (wat in sommige culturen tot acht genders leidt), prefereert het Westen een gender-binair denken. Het gevolg is uitsluiting en discriminatie voor al wie hier buiten valt.

De Dulle Griet in deze voorstelling is tussentijds en buitenwerelds. Hen spreekt een verloren taal, terwijl hen ons gidst door verschillende tijden, geschilderde landschappen en de samenlevingen waarin die beelden gesmeed werden. De werelden die zich beurtelings ontsppen, blijken even ongrijpbaar als hun bewoners. De fantasmagorische scenografie van Oscar van der Put toont antieke torens, rommelige ateliers, dan weer rustieke boerentaferelen. In een zinnelijk glijden en glooien, rijgen de zeilen en pastelkleuren de mistige landschappen aan elkaar.

De Dulle Griet lamenteert over hun barre lijf – een Fremdkörper dat niet de juiste gaten heeft, dat geen kinderen zal dragen. En toch blijkt net dit tussenwezen, het gespleten gender van dit mystiek mirakel, zo vruchtbaar. Door hun ontmoeten verleden en heden elkaar, worden Westerse en Oosterse muziek vervlochten (in de vorm van zowel polyfonische gezangen door Harmonia Sacra als melancholische kamancheh-muziek door Mostafa Taleb), en gaan de vrouwelijke protagonisten van prominente religies met elkaar in dialoog. Het resultaat is een caleidoscopische meerstemmigheid. Zoals in Bruegels panorama's het middelpunt vaak zoek is, worden we ook hier ondergedompeld in een iconoclastische beeldenstorm, een visuele wervelwind die deze jonge makers zo kenmerkt. Net zoals in Bruegels bekende schilderij, blijft de Dulle Griet ook hier steeds een buitenstaander in het beeld. Hen heeft de sleutel, maar kan deze werelden zelf nooit betreden. Toch gaat deze Dulle Griet door: hen holt het beeld uit, van binnenuit.

Er is nog een laatste bewoner van dit Bruegeliaanse universum die dreigt te ontsnappen aan onoplettende ogen: de Elck. Dit personage met lange baard en lantaarn representeert elkeen, iedereen die een leven lang zoekt – in zichzelf, doorheen de tijd, over de hele wereld. “Hoe kan iemand verdwalen als hij zichzelf zoekt?”, schrijft Breugel in het onderschrift van zijn tekening van de Elck. “Niemand kent zichzelf. Wie dit begrijpt, heeft inzicht in een groot wonder.”

Het theaterpodium is het ideale slagveld voor het gevecht met het vergeten. Het is zo eigen aan deze efemere kunstvorm: de beelden, woorden en klanken verdwijnen op het moment dat ze verschijnen, in een radicale overlevering aan de herinnering. Wat lonkt het dobberen in dit walhalla van waterverf, in de zachte stromen van zoetgevooisde stemmen en Houbrechts' bijwijlen betoverende poëzie. De Dulle Griet, die luid potten en pannen grijpt en grabbelt, verstoort dat wegdromen, wordt de kanarie in de koolmijn. De bekende Bruegeliaanse volksvreugde moet plaats ruimen voor een eeuwenlang gerijpte pijn. De aanvankelijke razernij is verdicht, gecondenseerd tot een bezwerende klaagzang.

De Dulle Griet mag eindelijk spreken en zal hun tragiek als scherp zwaard gebruiken. Het helse verleden en heden worden door vooruitzicht vervangen. De ruïnes verworden tot sokkel voor een nieuwe beeltenis. Het is de Dulle Griet die de toekomst zal tekenen.

Edith Cassiers

Muziek

Bruegel brengt muzikale tradities van zeer uiteenlopende herkomsten en tijdperken samen op één podium, door de samenwerking tussen Harmonia Sacra, een barokensemble uit Valenciennes (FR), en de Iraanse muzikant Mostafa Taleb.

Het tijdperk van de schilder (1527? – 1569) wordt geïllustreerd door polyfone madrigalen uit de renaissance. Dat was een esthetische revolutie die vanuit Vlaanderen kwam, met verschillende generaties componisten die ‘sterren’ waren in heel Europa. In de loop van de vijftiende en zestiende eeuw werden veel van die madrigalen steeds complexer. Opeenvolgende componisten voegden er partijen aan toe, vaak als eerbetoon aan oudere voorgangers of aan vrienden-auteurs die een eerste versie hadden gemaakt. Zo horen we een madrigaal voor zes stemmen van de Gentse componist Alexander Agricola (1446 - 1506), een palimpsest op de drie oorspronkelijke stemmen die door Bruggeling Antoine Busnois (1430 - 1492) waren geschreven. Een andere compositie is een oude Spaanse melodie waar Johannes Ockeghem (1410 - 1497), ongetwijfeld een van de bekendste Vlaamse polyfonisten, een vierde partij aan toevoegde.

Daarnaast volgen de muzikanten en zangers het spoor van de Dulle Griet naar de zesde eeuw van onze jaartelling, naar Alexandrië. Daar waren de

mystieke ideeën die de cultussen van de toekomst zouden bepalen nog verstrengeld met ingewikkelde politiek-religieuze situaties: de Griekse en Romeinse godsdienst, het jodisme, het christendom, en de praktijken van een hele hoop filosofische sekten. De zangers-muzikanten van Bruegel gebruiken de eenstemmige koorzang, wat de gemeenschappelijke noemer was van elke liturgie, om teksten uit die tradities te psalmodiëren en om de strijd tussen oude en nieuwe godheden te begeleiden.

Het podium biedt tenslotte ook plaats aan een uitzonderlijke ontmoeting tussen de zangers Florent Baffi, Capucine Meens, Stéphanie Révillion en de klavierist Jérôme Bertier, en Mostafa Taleb, een kamancheh-speler. Het hele stuk lang dialogeert zijn muziek met evenveel gemak met de dramaturgie van *Bruegel* als met de Vlaamse renaissance. Hij drukt er zijn verscheurdheid in uit tussen enerzijds een immens klassiek erfgoed dat teruggaat tot de poëzie van Hafez (1320 - ± 1390) en de muziek van zijn bergachtige geboortestreek Lorestan (IR), en anderzijds de Europese kunstmuziek, waar hij zich evengoed toe aangetrokken voelt. Terwijl Jérôme Bertier hem begeleidt op het orgel en ze allebei improviseren in de lijn van hun respectieve tradities, beantwoorden de zangers van Harmonia Sacra zijn oproepen in een taal die ze op dit podium zelf ontwikkeld hebben, in relatie tot de subtiliteit van de Perzische muziek.

Jérôme Bertier

Kunstwerken

De zeven hoofdzonden (reeks)

Pieter van der Heyden (graveur), Pieter Bruegel (ontwerper), Hieronymus Cock (uitgever)
kopergravure op papier – 1558

Fagers in de sneeuw

Pieter Bruegel de Oude
olieverfschilderij op hout – 1565

karton voor een wandtapijt *Het martelaarschap van Sint-Paulus*

Pieter Coecke van Aelst, Pieter Bruegel
schildertechniek (tempera) op papier – ca. 1530

De parabel der blinden

Pieter Bruegel de Oude
tempera en olieverf op canvas – 1568